

CETINJE

An aerial photograph of the town of Cetinje, Montenegro. The town is built on a hillside, with numerous buildings featuring red-tiled roofs. In the foreground, there is a large, green, open area, possibly a park or sports field, surrounded by trees. The background shows rolling hills and mountains under a blue sky with scattered white clouds. The word 'CETINJE' is prominently displayed in the center of the image in a large, white, stylized font.

- Kulturni kontinuitet razvoja Cetinja može se pratiti kroz sačuvanu nepokretnu, pokretnu i nematerijalnu kulturnu baštinu, na kojoj su sve generacije ostavljale manje ili više prepoznatljiv trag. Kulturne i historijske vrijednosti ovog područja, bile su temelji kreativnog pokretanja kroz mnoge vijekove. Raznovrsnost kulturne baštine Cetinja, kroz koju se iščitava historija ovog prostora, dokaz su o specifičnom kulturnom miljeu.

- . Kulturna baština Cetinja je simbioza neprocjenjivih materijalnih i duhovnih vrijednosti urbanističko – arhitektonskih i kulturno umjetničkih vrijednosti, koje se međusobno prožimaju i uslovljavaju, čineći neraskidivo jedinstvo, tradicionalne i eklektičke arhitektura XIX vijeka, s jedne strane, i bogatstva Riznice Cetinjskog manastira, umjetničkih zbirki cetinjskih muzeja, knjižnog i dokumentacionog fonda cetinjskih biblioteka i arhiva, s druge strane. Sve je to uslovalo, da upravo na Cetinju budu smještene najznačajnije institucije iz oblasti kulturne baštine Crne Gore, što se može smatrati izvanrednim vrijednostima i potencijalima Cetinja

- Osnovne spomeničke vrijednosti Istorijskog jezgra Cetinja predstavljaju jedinstven sklad parkovskih površina, geometrijski pravilne urbane strukture i reprezentativnih javnih objekata, nastalih u veoma kratkom vremenskom periodu. Kompaktno urbano tkivo koje se formira nezavisno od nukleusa Manastira i Biljarde, predstavlja pravilnu gradsku strukturu. Kuće su skladne i skromne, formirane i dimenzionisane sa osjećajem za mjeru, uz poštovanje urbane matrice, ali i dobrih običaja gradjenja. Kontrast ovoj skromnoj ali definisanoj urbanističkoj matrici predstavljaju reprezentativna zdanja javnih objekata i ambasada. Ovi objekti, tretirani i kao pojedinačno zaštićeni spomenici kulture, sa raznorodnim, ali savremenim stilovima i načinima gradnje, donijeli su u Cetinje evropski duh i uklopljeni u parkovske komplekse predstavljaju sklop jedinstvenih vrijednosti.

- U skladu sa Zakonom o zaštiti spomenika kulture, na teritoriji grada Cetinja locirano je ukupno 30 zaštićenih nepokretnih spomenika kulture (uključujući Mauzolej Petru II Petroviću Njegošu), od čega 24 je locirano unutar spomeničke cjeline, Istorijskog jezgra Cetinja, koji su razvrstani u tri kategorije. Nepokretni spomenici kulture I kategorije su:
 - Biljarda
 - Cetinjski manastir sa crkvom Rođenja Bogorodice
 - Dvorac kralja Nikole
 - Ostaci manastira Crnojevića na Ćipuru
 - Vladin dom – zgrada vlade bivše Kraljevine Crne Gore
 - Zetski dom
- Nepokretni spomenici kulture II kategorije su:
 - Bolnica “Danilo I”

- Dvor prijestolonasljednika Danila – Plavi dvorac
- Dvorska crkva, Ćipur
- Englesko poslanstvo u bivšoj Kraljevini Crnoj Gori
- Francusko poslanstvo u bivšoj Kraljevini Crnoj Gori
- Grob Vladike Danila na Orlovom kršu
- Reljef Crne Gore
- Rusko poslanstvo u bivšoj Kraljevini Crnoj Gori
- Vlaška crkva
- Zgrada arhiva Crne Gore
- Apoteka u Njegoševoj ulici br. 17.
- Nepokretni spomenici kulture III kategorije su:
- Grand hotel “Lokanda”
- Mlin Ivana Crnojevića
- Spomenik potopljenim dobrovoljcima kod Medove – “Lovćenska Vila”
- Tablja

- Tursko poslanstvo u bivšoj Kraljevini Crnoj Gori
- Zgrada prve crnogorske banke
- Zgrada bivšeg “Vojnog stana”
- Zgrada bivšeg djevojačkog instituta “Carice Marije”
- Vlaška crkva

VLAŠKA CRKVA

- Vlaška crkva je najstarija sakralna građavina koja se pominje na Cetinju. Posvećena je Rođenju Bogorodice i u sadašnjem obliku datira iz 1864. godine. Međutim, postojeća crkva je nastala na mjestu starije koja se pominje još 1450. godine.
- Vlašku crkvu su podigli stočari (Vlasi), koji su u Podlovcenskom docu-Cetinjskom polju imali svoje katune, a najvjerojatnije i stalna staništa prije podizanja dvora i manastira Crnojevića.

- Prvobitna crkva, bila je sagrađena od “plota i kočeva”, opletena prućem oblijepljenim blatom, a potom je u tri navrata prepravljana, da bi konačan izgled dobila 1864.godine.
- Na osnovu venecijanskog novčića iz XV vijeka, nađenog u temelju apside manjeg sakralnog objekta, otkrivenog ispod poda današnje Vlaške crkve, može se zaključiti da je jedna od obnova izvedena u XV vijeku.
- 1864. godine crkva je iz osnova sazidana i proširena u odnosu na prvobitnu građevinu. Tom prilikom su, u temeljne zidove objekta ugrađeni stećci koji su se nalazili u neposrednoj blizini crkve. Od 150 bogumilskih stećaka, sačuvana su samo dva na ulazu u crkveno dvorište. Narodno predanje veže ih za grobove osnivača hrama Ivana Borojeva i njegove žene, a druga legenda za čuvenog hajdučkog harambašu, Baja Pivljanina.
- Istraživačkim radovima je ustanovljeno da je crkva u jednom periodu bila živopisana, o čemu svjedoče pronađeni ostaci fresko maltera.
- Ograda oko crkvene porte postavljena 1897. godine je sačinjena od 1544 cijevi pušaka zaplijenjenih od Turaka u bitkama na Grahovcu (1858), Vučijem dolu i Fundini (1876-78) i predstavlja jedinstveni “istorijski muzej pod vedrim nebom”. Posebna vrijednost je i ikonostas u crkvi koji je 1878. godine oslikao Makedonac Vasilije Đinovski.
- U crkvi su se vjenčali knjaz Nikola i knjaginja Milena 1860. godine.

DVOR IVANA CRNOJEVIĆA

- Podizanje dvora Ivana Crnojevića 1482. godine vezuje se za formalno osnivanje Cetinja i formiranje nove crnogorske prijestonice.
- Dvor Ivana Crnojevića nije sačuvan, a nalazio se na mjestu današnjeg Cetinjskog manastira. U dvoru se kontinualno živjelo samo četrnaest godina. Već krajem 1496. godine Đurđe Crnojević je napustio Cetinje, nakon čega je dvor zapustio.
- Ostaci dvora još su bili dobro vidljivi sredinom XVII vijeka, jer se u jednom izvještaju iz 1646. godine kaže da se „još vide ruševine palate gospodara Crne Gore“.
- Na ruševinama dvora vladika Danilo 1701. godine podiže novi manastir. Za građenje manastira se koristio materijal urušenog dvora, tako da „se život tajanstvenog dvora Crnojevića produžio u organizmu Cetinjskog manastira“. O izgledu dvora Ivana Crnojevića možemo da pretpostavimo samo na osnovu gravire iz 1494. godine, na kojoj je on predstavljen, a koja se nalazi u Oktoihu petoglasniku štamparije Crnojevića.
- Na graviri je predstavljena tipična feudalna građevina, sa naglašenim odbrambenim karakterom. Dvor je imao: odbrambene zidovi sa nazubljenim kamenim završecima, široku ulaznu kapiju, dvije masivne kule sa šetnicama, i vitku kulu koja asocira na zvonik u unutrašnjosti. Iz skornjih podataka sa gravire, kao i činjenice da je neposredno prije zidanja dvora, Ivan Crnojević boravio u Veneciji, može se zaključiti da je dvor bio sazidan pod uticajima sa zapada u duhu renesansne arhitekture.
- Dosadašnja istraživanja nisu uspjela da daju više podataka o dvoru. Na osnovu nekih ostataka može se pretpostaviti se da se lokacija dvora poklapala sa najstarijim dijelom manstirskog konaka sa voltovima.

MANASTIR IVANA CRNOJEVIĆA

- Manastir se nalazio na mjestu Ćipur, čiji naziv dolazi od grčke riječi „kipurije“-bašta, ispred koga se i danas nalazi Vladičina bašta. U povelji manastiru Ivan Crnojević navodi da ga je za njegovo podizanje inspirisala crkva sv. Bogorodice u Loretu, gdje se čuva čudotvorna ikona Majke božije.
- Manastir je srušen 1692. godine, kada je Sulejman-paša Bušatlija napao Cetinje, tako da su danas sačuvani samo njegovi fragmenti kao arheološki ostaci. Određena iskopavanja na Ćipuru koja je organizovao Mitropolit Ilarion Roganović su vršena još prije 1882. godine. Na mjestu ostataka manastira kralj Nikola je 1886. godine za dvorske potrebe podigao crkvu Rođenja Bogorodice. On je tada zahtijevao da crkva ponovi dimenzije manastira Ivana Crnojevića.
- O izgledu manastira Ivana Crnojevića podatke dobijamo iz četiri glavna izvora: prvi je svakako sam arheološki lokalitet na kome su rađena istraživanja 1963-65. godine, zatim skica manastirskog kompleksa mletačkog inženjera Frančeska Barbijera iz 1692. godine kao i gravira manastira iz 1494. godine u Oktoihi petoglasniku štamparije Crnojevića dok je četvrti na osnovu projekta “Virtuelna rekonstrukcija manastira Ivana Crnojevića” autora Branislava Borozana mr. istorije umjetnosti od 2005. godine.

- Manastir Ivana Crnojevića je bio ograđeni kompleks sa konacima i ostalim objektima na perimetru i crkvom sv. Bogorodice koja se nalazila u centru. Spoljašnji zidovi kompleksa su imali 62 puškarnice, i kao zaštitu na istočnoj, jugoistočnoj i zapadnoj strani vodeni rov sa ogradom od kolja. Sa sjeverozapada i sjeveroistoka uz Manastirski kompleks je tekao potok – krak rijeke Cetinje. Manastirski kompleks su činili konaci na istočnoj i južnoj strani, mitropolitov stan, prostorije za žito i municiju. Na sjevernoj strani nalazila sa manja crkvice posvećena sv. Petru, iza koje se nalazio bunar sa živom vodom. Ispod crkvice je bio magacin za municiju. Tokom istraživanja ostaci crkvice su otkriveni.
- Crkva je bila tipičan proizvod vremena u kojem je nastala-kasne gotike i renesanse, čiji se elementi miješaju u konstrukciji i dekoraciji hrama. Na osnovu izvora može se pretpostaviti da je crkva bila trobrodna bazilika sa kupolom i karakterističnom kolonadom, koja je kao trijem uokvirivala građevinu sa tri strane. Crkva je imala bogatu arhitektonsku plastiku, posebno na glavnom portalu i spoljnoj kolonadi.
- Dio sačuvanih kapitela sa palmetama i lišćem ima gotičke karakteristike, dok su drugi sa cvjetovima renesansni. U nizu kapitela posebno su značajna dva sa motivom dvoglavog orla, koji predstavlja grb Crnojevića. Jedan dio kamene dekoracija sa manastira Crnojevića ugrađen je u novi Cetinjski manastir, a na samom Ćipuru je napravljena rekonstrukcija kolonade sa ostacima stubova i kapitela. Kamena plastika, iako malo očuvana i sekundarno upotrijebljena, je najbolji dokaz visokih estetskih vrijednosti čitavog kompleksa.
- U manastiru je u periodu 1493-1496. godine radila štamparija koju je Ivanov sin Đurđe Crnojević osnovao na Cetinju. Pretpostavlja se da se štamparija nalazila u okviru ogradnog zida, u zasvedenim prostorijama iznad potoka.

CRKVA RODJENJA BOGORODICE NA ČIPURU

- Dvorsku crkvicu na Čipuru sagradio je 1886. godine knjaz Nikola na temeljima manastirske crkve iz 1484. godine a služila je za potrebe dvorskih religijskih obreda.
- To je lijepo zidana jednobrodna zasvedena građevina sa kupolom, trodjelnim zvonikom i polukružnom apsidom. Ktitorski zapis urezan je okolo prozora. Ukrašena je raskošnim ikonostasom, koji je rad ruskih-petrogradskih majstora sa kraja XIX vijeka. Ispred ikonostasa, u ravni poda, nalazi se grobnica Ivana Crnojevića, osnivača Cetinja. Istorijski kompleks na Čipuru predstavlja neobičnu cjelinu, gdje su se susrele dvije značajne epohe razvoja Crne Gore, doba sjajnog početka Crnojevića i doba sveobuhvatnog procvata kralja Nikole Petrovića.
- U crkvi, na samom ulazu, uz južni sjeverni zid naosa, nalaze se mermerne grobnice kralja Nikole i kraljice Milene.
- Njihovi zemni ostaci prenešeni su iz Italije 1989. godine iz ruske crkve u San Remu.

MLIN IVANA CRNOJEVIĆA

- Mlin Ivana Crnojevića u sadašnjoj Vladičinoj bašti nastao je najvjerojatnije 80-tih godina XV vijeka. Sagradio ga je Ivan Crnojević za potrebe dvora i okolnog stanovništva, na ušću desnog rukavca Cetine, rijeke ponornice koja je proticala Cetinjskim poljem do kraja XVII vijeka i račvala se u dva rukavca kod Vlaške crkve, jedan put Cetinjskog manastira, a drugi ka velikom ponoru u Donjem polju. I početkom XX vijeka se, prema nekim podacima, još uvijek u mlinu mljelo žito, uz pomoć vode koja se tokom obilnih kiša slivala ka Ponoru i sakupljala u ograđenoj jaži. Mlin je vjerovatno u tom periodu bio malo nadzidan, a i kasnije je više puta obnavljan.
- Mlin Ivana Crnojevića, prizemni objekat, izdužene pravougaone osnove sa dvovodnim krovom, sa vratima i bez prozora je najstariji sačuvani objekat tradicionalnog graditeljstva iz XV vijeka, perioda nastanka nukleusa grada. Nije samo graditeljska ostavština Crnojevića već i jedini materijalni svjedok rijeke Cetinje i sa Vladičinom baštom čini nerazlučivu pejzažnu cjelinu.

CETINJSKI MANASTIR

- Cetinjski manastir – Manastir Rođenja Bogorodice, se nalazi u nukleusu Istorijskog jezgra Cetinja, na podnožju Orlovog krša, na mjestu na kojem se nekad nalazio dvor Ivana Crnojevića. Podigao ga je vladika Danilo između 1701. i 1704. godine. Izgradnja manastira predstavlja obezbjedjenje ne samo duhovnog nego i fizičkog kontinuiteta budući da su u njega ugradjeni najbitniji djelovi i detalji iz arhitektonskog korpusa manastira Crnojevića. Manastirski kompleks je više puta rušen i obnavljan, dograđivan i adaptiran

- Posebno je teško stradao u turskim napadima 1712. i 1714. godine. U manastiru je smješten čivot Sv. Petra Cetinjskog, čiji je kult uticao da se Cetinjski manastir često pominje pod njegovim imenom.
- Manastirski kompleks čini crkva Rođenja Bogorodice, konaci, manastirski muzej i dvorsko groblje, opasani sa zapada kamenim zidom sa kapijom, kao i nova rezidencija Mitropolita. Čitav kompleks je više puta dograđivan i adaptiran, u skladu sa potrebama i konfiguracijom terena ali i uz striktno poštovanje svih ranijih faza. Radovi na izgradnji manastira, u periodu između 1701. i 1704. godine predstavljaju prvu fazu kada je podignuta manastirska crkva, ćelije, trpezarija te vjerovatno i kula. Rezultat najopsežnije obnove, izvršene u periodu od 1925 do 1927 godine predstavlja izgradnja nove rezidencije mitropolita, kasnije prenesene u novi objekat, i izmjena izgleda kule – zvonika, koja dobiva današnji izgled. Crkva Rodjenja Bogorodice predstavlja jezgro čitavog kompleksa, koncipirana je kao jednobrodna gradjevina od tesanog kamena sa malom pripratom nepravilnog oblika oslonjenom na stijenu. Tipološki nalik na crkvu Sv. Nikole na Riječkom gradu, zasvedeni naos se završava visokom polukružnom apsidom i niskim transeptom, odnosno dvije pijevnice. Iznad ulaznih vrata postavljena je ploča sa ktitorskim natpisom Ivana Crnojevića, dok se na apsidi nalazi reljef sa grbom Ivana Crnojevića. U enterijeru dominira iconostas (na kojem se nalazi prijestona ikona Sv. Petra Cetinjskog), postvizantijski sa neobaroknim elementima, rad grčkih majstora iz sredine XIX vijeka, a uz bočne zidove su grobovi knjaza Danila i velikog vojvode Mirka.

- Čivot sv. Petra Cetinjskog, najveća manastirska svetinja, je smješten u južnoj pijevnici.
- U kapeli Svetog Jovana Krstitelja pri hramu Cetinjskog manastira, od oktobra 1993. godine, nalaze se ruka sv. Jovana Krstitelja i čestica Časnog krsta na kome je Hrist bio razapet. Evo nekoliko podataka o “putešestviju” ovih relikvija:
- “Zbog svoje mučeničke smrti, sveti Jovan Krstitelj postao je jedan od omiljenih hrišćanskih svetaca, kako na Istoku tako i na Zapadu. O tome svjedoči i veliki broj gradova koji uzimaju ovog svetitelja za svog zaštitnika (Firenca, Hajdelberg, Lajpcig, Monca).
- Jevanđelist Luka je u Antiohiju uspeo da prenese samo svetiteljevu ruku – desnu, koja je krstila Gospoda. Antiohija je ubrzo dospjela pod vlast Arabljana, pa se ruka svetog Jovana Krstitelja, našla na neprijateljskoj teritoriji. Carevi iz Konstantinopolja su na sve načine pokušavali da je vrate, dok to nije pošlo za rukom vizantijskom caru Konstantinu VII Porfirogenitu. Desnica svetog Jovana dočekana je u carigradskoj luci s najvećim počastima, a potom je uz prisustvo cara i najvićih crkvenih i državnih dostojanstvenika unijeta u dvorsku crkvu. Kako se prenošenje ruke Jovana Krstitelja dogodilo uoči samog Bogojavljenja, pred osvećenje vode, njeno svečano donošenje odmah je proglašeno za praznik pod imenom Sabor svetog Jovana Krstitelja (Jovandan), koji se od tada proslavlja dan po Bogojavljenju

- Uoči pada Carigrada 1453. godine Pretečina desna ruka, okovana zlatom i dobro očuvana, se nalazila u velelepnom hramu Sveta Sofija. Posle pada Carigrada pod tursku vlast, sultan Bajazit II je ruku svetog Jovana Krstitelja 1484, u znak prijateljstva, poslao magistru viteškog reda sv. Jovana Jerusalimskog, čije je sjedište bilo na ostrvu Rodosu, a kasnije na Malti.
- Tri svetinje (ČESTICA ČASNOG KRSTA, RUKA JOVANA KRSTITELJA I IKONA FILERMOSKA) su počivale na Malti dva i po stoleća, dok ostrvo 1798. nije pokorio Napoleon i protjerao vitezove. Veliki majstor reda Malteških vitezova morao je da napusti Maltu pet godina nakon njenog zauzimanja, a od pobjednika je uspio da izmoli tri svetinje, koje će novo prebivalište dobiti kod ruskog cara Pavla Prvog, u dvorskoj crkvi petrogradskog Zimskog dvorca. Pavlov nasljednik, car Aleksandar II zajedno sa caricom, danskom princezom Marijom, preniješe ove svetinje trajno u Gatčino, dvorac udaljen pedesetak kilometara od Petrograda.
- Ikona Bogorodice Filermoske smatra se najstarijom sačuvanom slikom majke Hristove. Posebnu draž joj daje činjenica da ju je naslikao sveti apostol i jevandelist Luka, prema živom modelu. Masivni zlatni okov, koji uokviruje Bogorodičin lik, raskočno je ukrašen draguljima.

- Samo u tankom okviru oreola oko Bogorodičine glave nalaze se 232 dijamanta, što zajedno sa kruškolikim plavim safirima i rubinima predstavlja najveći domet ruskih carskih juvelirnica iz doba cara Pavla Prvog Romanova. Carica-majka je 1917. godine ove svetinje prenijela u svoju otadžbinu Dansku, a njene ćerke, nakon majčine smrti – ruku, česticu Časnog krsta i Bogorodičinu ikonu – predale su mitropolitu kijevskom Antoniju, koji je u Sremskim Karlovcima osnovao Rusku zagraničnu crkvu, gde su relikvije bile do premeštanja u dvor u Beogradu.
- Poslije bombardovanja Beograda, kralj Petar II zajedno sa patrijarhom srpskim prenio ih je u manastir Ostrog. Vlast će ove svetinje, zajedno sa državnim zlatom sklonjenim u manastiru Ostrog, 1951. prenijeti u Titograd, gde će biti smeštene u trezoru državne bezbednosti a početkom devedesetih godina odlučeno je da se ove relikvije daju na korišćenje Cetinjskom manastiru (ČESTICA ČASNOG KRSTA I RUKA JOVANA KRSTITELJA) i Narodnom muzeju (IKONA BOGORODICE FILERMOSKE).”
- Kutije sa svetim moštima i česticom časnog krsta izrađene su od masivnog zlata i ukrašene krupnim plavim safirima, brilijantima i rubinima. Okov neprocjenjive vrijednosti rad je carske ruske radionice.
- Isposnica Sv. Petra je locirana uz samu stijenu, sa sjeverne strane crkve.
- Sa južne strane locirani su dvospratni konaci sa arkadnim vijencima. Lukovi gornje terase počivaju na šest kapitela (sa manastira Ivana Crnojevića), ukrašenih floralnim gotičko renesansnim ukrasima. U rezidenciji mitropolita, izgrađenoj u periodu između 1701. i 1704 koja se naziva i Njegošev konak, locirana je crkvena riznica, jedna od najznačajnijih te vrste u Crnoj Gori i na Balkanu. U njoj se čuva štap i pečat Ivana Crnojevića sa njegovim grbom. Posebno je vrijedna zbirka rukopisa, koja datira od XIII do početka XVIII vijeka

- . Ljepotom knjižne dekoracije ističe se Divoševo jevanđelje iz 1350. godine. Takođe je značajna i zbirka starih štampanih knjiga u kojoj se čuvaju četiri primjerka Oktoiha Crnojevića. Riznica posjeduje zbirke metalnih obrednih predmeta, ikona, crkvenog veza i vladičanskih ornata. Pored ostalih izuzetnih vrednosti su i Njegošev plašt (ornat), mitropolitska kruna (ona zlatna)
- i kruna Stefana Dečanskog iz XIV vijeka, od purpurnog somota sa metalnim aplikacijama u vidu pločica sa emajlom i krupnim dragim kamenjem optočenim biserima.
- Tu su duborezni i okovani krst majstora Đura Čajničanina iz XVII vijeka, kao i razne zbirke ruskih obrednih predmeta, među kojima dominira zbirka ikona. Takođe je brojan fond liturgijskih štampanih knjiga.
- Guvernadurica, zatvorska ćelija locirana je u prizemlju konaka. U crkvenoj porti nalaze se grobovi vladike Save, Mitrofana Bana, kneginje Darinke i kneginjice Olge, dok je dvorsko groblje dinastije Petrovića locirano u arkadnom nizu uz spoljni zid.
- Cetinjski manastir predstavlja skladnu arhitektonsku cjelinu. Tokom nastanka u kontinuitetu, građevine su se slijevale jedna sa drugom, poštujući i prilagođavajući se zatečenim vrijednostima i slijedeći morfologiju terena. To je rezultiralo jedinstvenim kompleksom koji predstavlja istinski reper u u arhitekturi ovog podneblja.
- Cetinjski manastir predstavlja spomenik od kapitalnog značaja zbog svojih arhitektonsko istorijskih i kulturnih vrijednosti, simbolizuje viševjekovnu borbu za slobodu, i predstavlja mjesto gdje se stvarala i odvijala istorija Crne Gore.

TABLJA

- Cetinjska Tablja, odbrambena kula koju je sagradio 1833. godine Petar II Petrović Njegoš bila je locirana na uzvišenju neposredno iznad Cetinjskog manastira., gdje je po pretpostavci postojala utvrđena gradina još u VI vijeku stare ere. Tablja je bila građevina kružne osnove, najvjerojatnije nije nikada do kraja dovršena, u koju je trebalo da se smjeste 24 stražara sa svim topovima. Umjesto u odbrambene svrhe koristila se za ispaljivanje počasnih salvi prilikom dolaska važnih gostiju na Cetinje. Takođe, na njoj su, do, 1850. godine, kao ratni trofeji isticane odsječene turske glave. Kasnije je pretvorena u zvonik sa kojeg se oglašavalo veliko zvono (1631,5 kg – koje je poklonio Laza Urošević iz Zemuna) za velike praznike i pozdravljali počasni gosti. Srušena je 1938. godine, prilikom uređenja platoa planiranog za izgradnju saborne crkve.
- Od dijela ostataka materijala, na stijeni u blizini, ozidan je manji jednostavni zvonik na četiri stuba.

BILJARDA

- Zgrada koju je Petar II Petrović Njegoš sagradio 1838. godine, u neposrednoj blizini Cetinjskog manastira, kao svoju rezidenciju, za potrebe Senata, perjanika i državne administracije u početku je nazivana „nova kuća“, da bi ubrzo dobila ime „Biljarda“.
- Tako je nazvana po prvom bilijaru koji je Njegoš donio u Crnu Goru i koji je bio smješten u jednoj od prostorija.
- Sve državne institucije do tada su bile smještene u prostorijama Cetinjskog manastira.

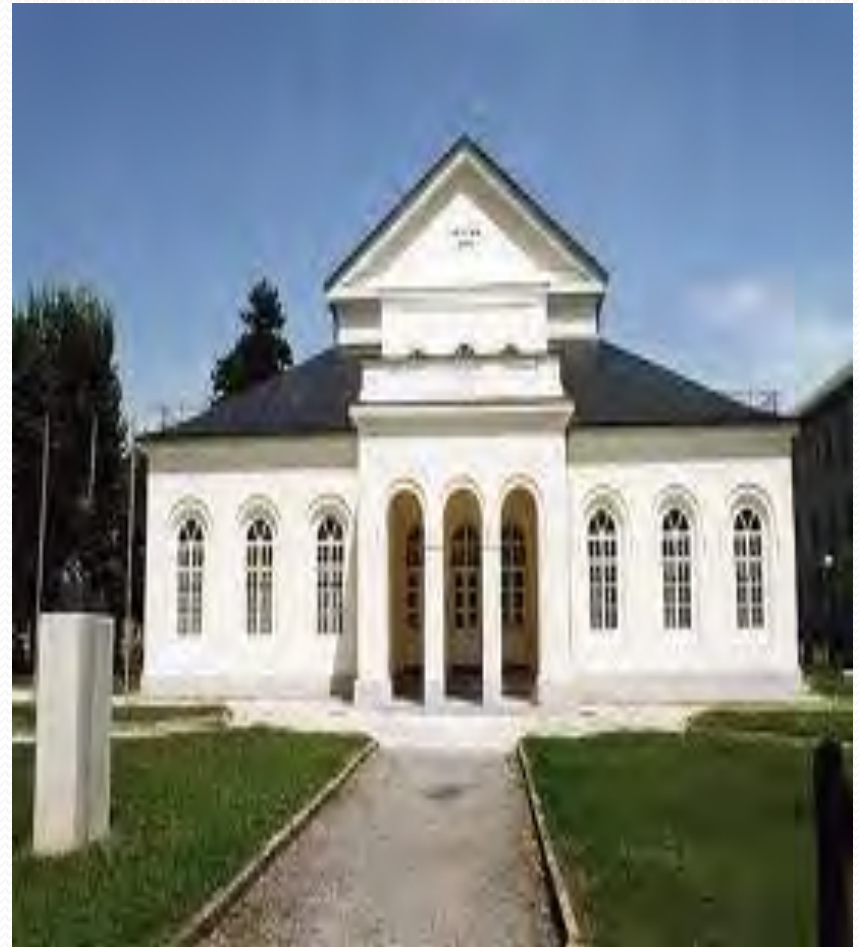
- Njegoš je Bijardu sagradio od novčane pomoći koju je dobio u Rusiji 1837. godine, a plan za nju je uradio ruski pukovnik i diplomata Jakov Nikolajevič Ozereckovski. Izgrađena je kao utvrđeni zamak, sa jako izraženim fortifikacionim karakterom.
- Kompleks Biljarde čini zgrada veoma izdužene osnove, sa dva kraća simetrična bočna krila, sa čije se prednje i zadnje strane pruža dvorište ozidano visokim kamenim zidom i četiri kružne odbrambene kule na sva četiri ugla.
- U njoj je Njegoš imao svoje lične odaje, gdje je stvarao svoja besmrtna književna djela a u njoj su i odsijedali i svi njegovi gosti.
- Dvorište je približno kvadratne osnove, a unutar njega se nalaze tri bunara, staze i zelenilo. Sama zgrada ima prizemlje i sprat i četvorovodan krov. Krov je bi pokriven olovom koje je skinuto za pravljenje kuršuma u hercegovačkom ustanku 1875. godine. Biljarda je sve do 1867. godine korištena kao dvorska rezidencija crnogorskih vladara, Njegoševih nasljednika, knaza Danila i knjaza Nikole. Pored toga u njoj su do 1910. godine bile smještene razne državne institucije i ministarstva.
- Jedno vrijeme, u Biljardi je, nakon seljenja iz Manastira, bila smještena i Njegoševa štamparija. Biljarda je posebno vezana i za rad prosvjetnih institucija – u njoj su bile smještene Gimnazija i Bogoslovija, a kratko i Djevojački institut. Uz sve to ona je u vrijeme Njegoša i knjaza Danila imala i funkciju najveće crnogorske muzejske riznice, u kojoj su se sem najvrijednijih crkvenih predmeta u posebnoj prostoriji izlagali i ratni trofeji, krajem osamdesetih godina XIX vijeka preseljeni u muzej vojnih trofeja u zgradi Laboratorije.

- Biljarda je tokom vremena, a najviše u prvoj polovini XX vijeka, pretrpjela više radikalnih izmjena. Tokom prvog svjetskog rata za vrijeme okupacije Austrougari su svoju vojnu komandu smjestili u Biljardi. Iz vojno-strateških razloga, zbog boljeg sagledavanje teritorije Crne Gore 1916. godine je u južnom dijelu dvorišta Biljarde napravljen Reljef Crne Gore.
- Reljef je urađen malterom, u razmjeri 1:10000, sa dosta velikom preciznošću. Na izradi reljefa je radila grupa austrougarskih vojnih ekperata, kao i crnogorski vajar Marko Brežanin iz Spiča, tada zarobljenik. Reljef je zaštićen paviljonom bazilikalne forme, sa metalnom konstrukcijom i staklom.
- Rekonstrukcija kojom su vraćene sve četiri kule i ogradni zid izvedena je 1951. godine, tokom proslave stogodišnice Njegoševe smrti, kada je u Biljardi formiran Njegošev memorijalni muzej.
- Dvor kralja Nikole
- Prve godine vladavine knjaza Nikole, obilježio je i početak izgradnje Knjaževog dvora (1863), koji je inicijalno bio namijenjen udovici knjaza Danila-knjaginja Darinki. Međutim, 1867 godine, knjaz Nikola iz Biljarde seli svoju rezidenciju u novi objekat. U početku je Dvor imao sprat i potkrovlje. Kasnije su dodata bočna krila a današnji izgled nosi iz 1910 god. Dvor je lociran u ondašnjoj Dvorskoj ulici (danas na Dvorskom trgu), u neposrednoj blizini Cetinjskog manastira, Ćipura i Njegoševe Biljarde, a naspram objekata u kojima je kasnije bilo smješteno Srpsko i Bugarsko poslanstvo.
-

- Sjevernom partijom je okrenut prema trgu, dok njegovo zaleđe čini parkovski prostor. Stražnju fasadu krase komforno stepenište, koje je otvorena veza između objekta, vrta i gradskog parka. Objekat ima mirne fasade bez ukrasa, rasčlanjene jednostavnim pravougaonim otvorima. Zatvoreni trijem sa natkrivenim balkonom na prvoj etaži i grbom Petrovića u timpanonu, akcentira glavnu fasadu i čini da objekat odiše neoklasicizmom. Sa strana glavne fasade postavljene su dvije jednostavne stražarnice za kraljevu gardu – perjanike. Dvor, kao centar moći, bio je središte političkih i kulturnih dešavanja u Crnoj Gori.
-
- Od 1926. godine u Dvoru je smješten Muzej Kralja Nikole koji je u dijelu svoje postavke sačuvao autentični izgled iz vremena rezidencije

ZETSKI DOM

- Berlinski kongres iz 1878. godine, Crnoj Gori je donio državni suverenitet. Ovaj značajan historijski trenutak se posebno snažno reflektovao na Cetinje, koje se intenzivno razvija i teritorijalno uvećava. Tih godina broj stanovnika raste, formira se i izvjestan intelektualni potencijal, koji treba umjetnički doživljaj, a djelimično ga zadovoljava preko Cetinjske čitaonice, u okviru koje je formirana muzička i pozorišna sekcija, iz koje nastaje i organizuje se muzički i pozorišni život grada. Pozorišne predstave su igrane u Dvoru ili privatnim kućama i naročito u dvorskoj bašti.

- Kada je 1883. godine osnovano prvo Dobrovoljno pozorišno društvo (koje je najprije radilo u okviru Cetinjske čitaonice), sazrela ideja o podizanju zgrade za potrebe pozorišta i drugih kulturnih institucija, krenula je u realizaciju. Izgradnja "Zetskog doma" započela je 1884. god. po projektu trogirskog inženjera Josipa Slade Šilovića a sredstva su obezbijeđena dobrovoljnim priložima iz Crne Gore južnoslovenskih krajeva i inostranstva.
- U početku intenzivna gradnja objekta, posvećenog 400-godišnjici preseljenja prijestonice sa Oboda na Cetinje, odužila se tako da tek 1888. godine počinje njegova pozorišna funkcija, iako je enterijer bio nedovršen. Tada je odigrana prva pozorišna predstava ("Balkanska carica" Nikole I Petrovića) u izvođenju članova cetinjske čitaonice.
- Objekat se konačno završava 1896. godine i koristi naziv Knjaževsko crnogorsko pozorište, u kojem osim domaćih programa gostuju i pozorišta iz Beograda i Zagreba kao i putujuće amaterske pozorišne družine.
- Tokom vremena, objekat je pretrpio niz izmjena.
- Nakon detaljne sanacije objekta, povjerene inženjeru Maguljaniju, 16. maja 1910. godine svečano otvoreni Zetski dom dobija status profesionalnog pozorišta. . Prilikom povlačenja Austrijanaca sa Cetinja, 1918. godine, pozorište je zapaljeno i opljačkano. Obnovljeno je 1931. godine, ali je u požaru 1961. godine opet oštećeno.
- Poslije zemljotresa iz 1979. godine zgrada je rekonstruisana, a enterijer je prilagođen savremenom izvođenju predstava. Pored pozorišne funkcije, služio je i za potrebe drugih institucija culture.

VLADIN DOM

- Godina je 1910-ta. Jedna od najznačajnijih u istoriji Crne Gore. I dok se uveliko priprema jubilej povodom pedesetogodišnjice vladavine knjaza Nikole i proglašenje Crne Gore za kraljevinu, arhitekta Koradini završava treće reprezentativno javno zdanje na Cetinju, poznato pod nazivom Vladin dom. Kamen temeljac je postavljen 7. juna 1909. godine. Sagrađen je za nepunih godinu dana, primarno za potrebe crnogorske vlade. Objekat je lociran na razmeđu urbanog tkiva i stjenovitog cetinjskog pejzaža: frontalno – artikulisana gradska vizura, u zaleđu duboki sjenopadi obližnjih brijegova, Orlov krš, manastir sa tabljom i “novom džadom”.

- Enterijer Vladinog doma površine 7000 metara kvadratnih, je takođe vrlo reprezentativan, posebno svečana sala u prizemlju kojom dominiraju raskošni kristalni lusteri. Zidovi i tavanica su prekriveni ornamentalnom štukaturom i dinastičkim grbovima. Ova sala je služila za održavanje sjednica crnogorskog parlamenta, zatim kao bioskopska dvorana, a sada je namijenjena za razne naučne, kulturne i političke skupove i programe.
- . Adaptirana je 1977. godine za potrebe Umjetničkog i Istorijskog muzeja i Upravne zgrade Narodnog muzeja Crne Gore.

PLAVI DVORAC

- Na izmaku XIX vijeka, godine 1894, započela je a 1895. godine završena je izgradnja rezidencije prijestolonasljednika Danila. Na njegovoj izgradnji angažovani su italijanski i najbolji domaći majstori. Pažljivo odabrana mikrolokacija, koja je objekat predvidjela u ansamblu parkovskih prostora, samo je jedna od vrijednosti ovog skladnog zdanja. Fasade spratnog objekta sa mansardom, oživljene su udvojenim pilastrima sa korintskim kapitelima, a njihov pravilan raspored izražava simetriju

- Direktni kontakt sa vrtom na koji se nadovezuje gradski park. Tokom 1895. godine dvorski prostor je ograđen visokim, a ispred glavne fasade niskim zidom sa metalnim šipkama, izrađenim u vojnoj fabrici na Obodu. Iste godine u dvorišnom prostoru uređeno je i tenisko igralište i bazen. Po svojim arhitektonskim karakteristikama, objekat ima obilježja ampira. Njegovo istorijsko značenje, osnaženo je arhitektonskim kvalitetom i ambijentalnim vrijednostima objekta.
- Prestolonasljednik Danilo je rezidencijalno zdanje koristio do 1916. godine. Tokom vremena, zgrada je služila različitim potrebama, a bila je i u funkciji galerijskog prostora i poslovnih prostorija "Cetinjskog bijenala". Danas je to reprezentativni izložbeni prostor.

DJEVOJACKI INSTITUT

- Godine 1871, u neposrednoj blizini hotela Lokande, izgrađena je prva moderna školska zgrada u Crnoj Gori za potrebe “Djevojačkog instituta carice Marije Aleksandrovne”, prvog ženskog srednjoškolskog zavoda u Crnoj Gori. Pored toga što je obezbijedila sredstva za njegovu izgradnju, ruska carica ga je i finansirala sve do njegovog ukidanja – 1913. godine, pa otuda i ne čudi što je ova institucija nosila njeno ime. Projektant zgrade je bio austrijski inženjer Pakler. Forma objekta, ponikla je iz veće lokalne kuće. Građen od kamena, svojim, za to vrijeme impozantnim dimenzijama i ugledom koji je uživao, objekat je plijenio pažnju i izvan granica Crne Gore. Imao je i prostranu baštu. U novopodignutu zgradu Djevojački institut je useljen 1872/1873. godine. Institut su pohađale djevojke iz uglednih crnogorskih porodica i iz inostranstva. Tokom vremena, zgrada je pretrpjela brojne sanacije i adaptacije tako da joj je u priličnoj mjeri izmijenjen autentični izgled. Između dva svjetska rata, za vrijeme drugog svjetskog rata i sve do 1949. godine u ovoj zgradi je bila smještena Vojna bolnica a potom do 1977. godine Medicinska škola.
- Vrijednost objekta sadržana je u njegovoj istorijskoj, kulturnoj i prosvjetnoj ulozi, a sa ove vremenske distance, Institut je jedan od najrespektovanijih srednjih ženskih učilišta kod Južnih Slovena.
- Danas je u ovom objektu smješten studentski dom.

BOLNICA DANILO I

- Još od vremena knjaza Danila, na Cetinju su boravili (1858/59) ljekari iz inostranstva i to uglavnom Francuzi. Međutim, u drugoj polovini XIX vijeka, za vrijeme knjaza Nikole, Cetinje dobija još jedan novi sadržaj – bolnicu “Danilo I”. Bolnica je sagrađena po planu dvorskog ljekara G.Frilley-a, a on joj je odredio i mikro lokaciju. Građenje je počelo u proljeće 1872. godine a trajalo je do kraja maja 1873. godine. Počela je da služi svojoj namjeni tek 1875. godine. Prvi i jedini ljekar “Danilove bolnice” do januara 1876. godine bio je dr Valerije Tomić. U bolnici je 1878. godine formirana i apoteka.

LOKANDA

- Dokumenta nas vraćaju u godinu 1864–u, vrijeme kada vlada veliko interesovanje za obilazak Cetinja, koje postojećim ugostiteljskim kapacitetima – hanovima nije moglo zadovoljiti potrebe naselja, u vrijeme, koje je ukazalo na neophodnost za podizanjem prvog javnog objekta – hotela, nazvanog “Lokanda”.
- Na inicijativu predsjednika crnogorskog Senata Mirka Petrovića, oca knjaza Nikole, sagrađena je (radovi su počeli 1863. a završeni 1864. godine) prvim akcionarskim kapitalom u Crnoj Gori. Iako je bila državno vlasništvo, data je pod zakup cetinjskom trgovcu Vuku Vuletiću. Bila je stjecište mnogih poznatih domaćih i inostranih licnosti, a pružala je niz aktivnosti za zabavu i razonodu. U početku je to bila prizemna zgrada sa osam soba i restoranom. Početkom 1881. godine dograđen je sprat tako da je ona tada imala 20 soba, veliki salon, dva restorana, kafanu, kupaonicu, savršenu francusku kuhinju i podrum snabdijeven najboljim francuskim vinima i likerima. Izuzetno ljubazno osoblje se brojnim gostima Lokande obraćalo na šest jezika (francuskom, njemačkom, engleskom, italijanskom, ruskom i grčkom).

- U njoj se igrao bilijar, šah, karte, organizovale su se igranke, maskenbali, zabave rezervnih oficira, dočeci Nove godine, izbor mis Crne Gore ... U hotelu su se prodavale i italijanske, grčke, njemačke, ruske i srpske novine. Hotelska zgrada je više puta popravljana i nadgrađivana naročito u međuratnom periodu (1924) kada je imala 41 sobu, ali je uglavnom zadržavala prvobitni izgled.
- Svojom arhitekturom, “Lokanda” je predstavljala sinonim cetinjskog ugostiteljstva, a svojim sadržajem i ambijentom, značajnu komponentu intimne atmosfere grada. Tokom vremena, u njoj se stvorio krug nacionalne omladine, koju su sačinjavali na strani školovani Crnogorci, otmeniji građani i stranci nastanjeni na Cetinju, i može se reći da je Lokanda bila duhovni centar svih intelektualnih snaga Crne Gore, iz kojeg se razvijala crnogorska politička, demokratska, nacionalna i književna misao.
- Kasnije oblikovana, markantna pozicija sa atraktivnim parkovskim zaledjem, danas je upražnjeni plato, reminiscencija na prvi savremeni hotel u Crnoj Gori, prvu modernu profanu gradjevinu na Cetinju i prvi simbol građanskog Cetinja.
- U Lokandi je u prvoj deceniji XX vijeka bilo smješteno diplomatsko predstavništvo S.A.D. Kasnije je dobila ime “Grand” hotel a objekat je srušen nakon zemljotresa 1979. godine

APOTEKA

- Godine 1878, otvorena je i prva državna apoteka u Crnoj Gori, najprije državno a potom privatno vlasništvo Hercegovca Jova Dreča. Njen posljednji vlasnik Krsto Matanović – Čeklić, preselio je u svoju, jednostavnu spratnu kuću u Njegoševoj ulici.

MAUZOLEJ VLADIKE DANILA

- U vrijeme pripreme proslave dvjestogodišnjice vladavine dinastije Petrović-Njegoš i odluke o podizanju spomenika vladici Danilu, u “Glasu Crnogoraca “ iz 1893 god., raspisan je konkurs za Idejno rješenje spomenika, za koji je uslijed finansijskih ograničenja ocijenjeno kao najprihvatljivije, rješenje knjaginje Jelene. Maketu spomenika uradila je knjaginja Jelena, a na izradi su saradivali francuski arhitekta Fruše, vajar Votijer i inžinjer Andrija Radović – rukovodilac radova

- . Završen je 1896. godine. Sastoji se od sarkofaga na podijumu na čijoj je ploči predstavljen skiptar. Postavljen na istoku, aplicirani bronzani medaljon sa likom knjaza Danila u profilu, djelo je francuskog vajara Pola Votijera. Zapad je označen krstom oblika trolista, sa – u reljefu datim simbolima jevandelisti. Iznad sarkofaga uzdiže se baldahin.
- Mauzolej Vladike Danila na Orlovom kršu, je prvi sačuvani javni spomenik na Cetinju. Sa njegovog prostranog platoa pruža se najatraktivniji panoramski pogled na Cetinje.

LOVCENSKA VILA

- Na platou ispred Vlaške crkve, u neposrednoj blizini zgrade bivšeg Francuskog poslanstva, podignuta je 1939. godine, "Vila", monumentalni, memorijalni spomenik, istaknutog crnogorskog vajara Rista Stijovića, u znak sjećanja na 350 iseljenika-dobrovoljaca koji su izgubili život na brodu potopljenom nadomak luke San Đovani di Medova 6. januara 1916. godine. Na visokom postamentu postavljena je figura žene sa podignutim mačem i lovorovim vijencem. Okrenuta je u pravcu Lovćena, odnosno mora, odakle potiče i njen naziv. Sa strana su postavljeni bareljefi sa scenama putovanja, brodoloma i spašavanja preživjelih.

SPOMENIK IVANU CRNOJEVICU

- Centrom skvera Dvora kralja Nikole, dominira monumentalni spomenik rodonačelnika Cetinja, Ivana Crnojevića, rad vajara Anta Gržetića iz 1982. godine. Povodom proslave petsto godina od osnivanja grada, 1982. godine, podignut je spomenik njegovom osnivaču. Realizovan je kao masivna figura koja preko ramena ima prebačenu struku a u rukama drži mač i štit

MAUZOLEJ PETRA II PETROVIĆA NJEGOŠA

- Na jezerskom vrhu Lovćena (1660 m), odakle puca jedinstven pogled na crnogorsko kameno more, Njegoš je za svoje vječno boravište sagradio skromnu kapelicu 1845. godine.
- Tu su mu tri godine poslije smrti (1854), prenijeti posmrtni ostaci iz Cetinjskog manastira, gdje je privremeno bio sahranjen iz bojazni da Turci ne oskrnave njegovo mrtvo tijelo. U prvom svjetskom ratu, austrougarski okupatori planirali su da na mjestu kapelice podignu spomenik koji će glorifikovati njihovu pobjedu nad Crnom Gorom i osvajanje Lovćena zato su Njegoševe kosti prenijeli u Cetinjski manastir.

- Tu su ostale do 21. septembra 1925. godine, kada ih je kralj Aleksandar Karađorđević vratio na Lovćen, u novu kapelu, podignutu umjesto gotovo razrušene stare.
- Povodom stogodišnjice Njegoševe smrti (1851-1951) odlučeno je da se Njegošu na Lovćenu podigne dostojan spomenik – monumentalni mauzolej po zamisli velikog jugoslovenskog vajara Ivana Meštrovića. Odbor za izgradnju mauzoleja formiran je 7. jula 1969. godine.
- To je najviši mauzolej na svijetu, podignut 1974. godine, na 1660 metara nadmorske visine. Do njega vodi 461. stepenik, najvećim dijelom kroz tunel. Poslije velikog uspona, izlazi se na kamenu terasu na koju se nadovezuje predvorje sa bunarom. Ulaz u kapelu simbolično čuvaju dvije monumentalne karijatide, stilizovane figure Crnogorki, isklesane u jablaničkom mermeru.
- U kapeli je sjedeća, grandiozna figura Njegoša – mislioca sa otvorenom knjigom u krilu i orlom iznad glave. Skulptura je isklesana u jablaničkom granitu. Svod je obložen pozlaćenim mozaikom, pločicama na kojima se nalazi 18 kg zlata. Prolaz – portik vodi do kripe sa Njegoševim grobom. Na jednostavnoj ploči, uz ime, isklesani su simboli duhovne i svjetovne vlasti – krst i crnogorski grb. Kripta je od svijetlog bračkog mermera. Simetričnim portikom izlazi se na vidikovac, izveden u stilu tradicionalnog crnogorskog gumna. Mauzolej je svečano otvorio Veljko Milatović u nedjelju 28 jula 1974. godine.

DIPLOMATSKA PREDSTAVNISTVA

- Odmah nakon Berlinskog kongresa i uspostavljenih diplomatskih odnosa sa velikim brojem evropskih zemalja i SAD, Cetinje doživljava ubrzani arhitektonski i kulturološki procvat. Osim novog izgleda, diplomatija je Cetinju donijela i novi način društvenog života. Grad je počeo da poprima karakteristike evropske metropole, pa je Knjaz Nikola 1896. godine, objavio da će Cetinje trajno ostati prijestonica.
- Započete su aktivnosti na gradnji poslanstava. Namjenski, za potrebe poslanstva, objekat je najprije podigla Austrougarska, potom Rusija, Italija, Francuska i Velika Britanija, dok su za potrebe svojih predstavništva Srbija, Turska, Grčka, Bugarska, Njemačka i Belgija iznajmljivale uglavnom jednostavne – obične cetinjske kuće, na dobrim lokacijama u blizini Dvora

AUSTROUGARSKO POSLANSTVO

- Zvanični diplomatski odnosi između Knjaževine Crne Gore i Austrougarske carevine uspostavljeni su 1879. godine. Poslanstvo je do 1898. godine bilo smješteno u privatnoj kući.
- Nakon odobrenja knjaza Nikole za otkup zemljišta, krajem XIX vijeka (1896 god.), započela je izgradnja Austrougarskog poslanstva, po projektu trogirskog inženjera Josipa Slade Šilovića dok je uređenje enterijera povjereno italijanskom arhitekti Koradiniju. Lociran na kraju Bajove ulice, objekat je završen 1898 god. Gradjen je od kamena sa snažnom soklom i naznačenim okoprozornicima. Fasade objekta su rasčlanjene prozorima i portalima, sa akcentom na glavni, koji je dat u vidu trijema sa tri lučna otvora i lođom na prvoj etaži

- U sklopu poslanstva, podignuta je i rimokatolička kapela, sa neoromanskom zapadnom fasadom, u čijem je centru okulus, nadvišen lučnim nišama sa skulpturama Bogorodice i arhanđela, ispod kojih teče dekorativni friz krovnog vijenca. Na sjevernoj fasadi se nalaze dva neogotička prozora. Voluminoznost, odnos puno-prazno i obrada fasada, tvore arhitektonski sklad, koji je u korelaciji sa funkcionalnošću objekta. U sastavu prostrane parcele koja je definisana parapetnim zidom i ogradom od kovanog gvožđa, nalazi se tenisko igralište. Koje su u prisustvu brojnih zvanica, 1898. godine svečano otvorili supruga austrijskog diplomate i prestolonasljednik Danilo.
- Useljenje u poslaničku zgradu izvršeno je u etapama. Tokom 1899, osveštana je kapela i useljen radni dio poslanstva u prizemlju zgrade. Naredne godine završeni su radovi na uređenju enterijera prvog sprata. Potkrovlje i dvorišni prostor sa pratećim objektima u potpunosti su završeni 1903. godine.
- Za potrebe Austrougarskog poslanstva zgrada je služila do I svjetskog rata (1914) tj do prekida diplomatskih odnosa 05. avgusta 1914. godine, kada je Jovan Plamenac, predsjednik crnogorske vlade, obavijestio austrougarskog poslanika Edvarda Ota da je Crna Gora objavila rat Austrougarskoj.
- Između dva svjetska rata zgradu je koristila Zetska divizija, a danas je koristi Zavod za zaštitu spomenika kulture Crne Gore.

RUSKO POSLANSTVO

- Zvanični diplomatski odnosi između Knjaževine Crne Gore i Carevine Rusije, uspostavljeni su 1878. godine i trajali su do kraja 1920. godine.
- U osvit XX vijeka (1900 god.), Rusko Imperatorsko Upraviteljstvo donosi odluku o podizanju zgrade za smještaj svog poslanstva, a ondašnji ministar Konstantin Arkadijevič Gubastov bira lokaciju, koju ukazom iz maja mjeseca iste godine, knjaz Nikola poklanja Rusiji. Objekat je podignut po projektu italijanskog arhitekta Koradinija i useljen 14. septembra 1903. godine, kojom prilikom je upriličena svečanost

- Pretenciozna mikorolokacija, ovjenčana zgradom Djevojačkog instituta, bolnicom Danilo I i pozorištem Žetski dom, implicirala je voluminoznost i raskoš. Objekat je smješten u prostranom vrtu. Ograda i kapija su od kovanog gvožđa a ukrašene su sa dekorativnim motivima preuzetim sa fasade a završavaju se kod ulaza sa dvjema stražarskim kućicama. Horizontalna podjela po etažama je naglašena kordon vijencem i profilacijom, dok je vertikalna postignuta fasadnim stupcima i flankiranjem mansarde nukleusa ispuštenim krovom. Time je postignuta uravnoteženost i skladnost zdanja. Na glavnoj fasadi skoncentrisan je sav ukras, dok su ostale prilično jednostavne, rasčlanjene dvokrlnim prozorima i bez ukrasa. Štukatura glavne fasade kon alegreci, sa baroknim motivima girlandi, palmeta i mansardnim okulusima, korespondira sa enterijerom koji je takođe raskošno riješen sa prostranim holom i salama ukrašenim štukaturom. Od pratećih sadržaja treba pomenuti fontanu, paviljon, konjušnicu i garažu.
- Barokno stilsko obilježje, Rusko poslanstvo čini jednom od najraskošnijih cetinjskih zgrada, a objekat predstavlja reprezentativno zdanje cetinjske arhitekture. Za potrebe poslanstva zgrada je služila do 1915. godine, zatim su u njoj bile smještene razne obrazovne ustanove kao i Dječija bolnica a danas je u njoj smješten Fakultet likovnih umjetnosti.

ITALIJANSKO POSLANSTVO

- Zvanični diplomatski odnosi između Knjaževine Crne Gore i Kraljevine Italije uspostavljeni su 1879. godine a trajali su do 1922. godine. Italija je posljednja od svih zemalja prekinula diplomatske odnose sa Crnom Gorom.
- Godine 1906, počela je izgradnja Italijanskog poslanstva, koje je smješteno na sjevero-zapadnom ulazu u grad, na raskršću puteva Cetinje-Lovćen, Cetinje-Njeguši-Kotor. Objekat je građen po projektu arhitekta Koradinija. Ovdje, za razliku od zgrade Ruskog poslanstva, Koradini pribjegava mirnijem arhitektonskom izrazu, kon gravita.

- Glavno zdanje sastoji se od visokog prizemlja, sprata i potkrovlja a povezano je sa pomoćnim objektom zastakljenim vezom.
- Objekat karakterišu mirne fasade, sa ritmički raspoređenim prozorskim otvorima. Markirana je ulazna partija, data u vidu trijema, iznad kojeg je prostrani, svečani balkon. Diskretnu i rafiniranu eksterijersku dekoraciju, koju čine fino izvedeni okoprozornici, upotpunjuje naglašeni krovni vijenac. Prostrani holovi enterijera sa tavanicama u štukaturi, djeluju raskošno i doprinose utisku svečanosti. Korelacija objekta, prostranog parkovskog prostora sa ogradom od kovanog gvožđa, teniskog igrališta i kultivisanih zelenih površina, upotpunjuje vizuru i gradi svojevrsnu ambijentalnu cjelinu. Nakon trogodišnjeg prekida izgradnje zgrada je završena 1910. godine. Za potrebe poslanstva služila je do 1916 godine a danas je u njoj smještena C.N.B. Đurđe Crnojević.

FRANCUSKO POSLANSTVO

- Zvanični diplomatski odnosi između Knjaževine Crne Gore i Republike Francuske uspostavljeni su krajem 1878. godine a trajali su do 20. decembra 1920. godine. Sjedište poslanstva Republike Francuske bilo je u Skadru i Dubrovniku do 1886. godine pa su diplomatski predstavnici povremeno dolazili na Cetinje. Od 1886. godine sjedište poslanstva je u jednoj privatnoj kući.
- U vrijeme kada su Austrougarska, Rusija i Italija izgradile objekte za svoja diplomatska predstavništva i kada je Cetinje uveliko uživalo poštovanje ostalih evropskih prijestonica, Francuskoj je odlukom opštinskog odbora, darovano zemljište za izgradnju poslanstva.

- Zgrada je završena 1910 god., uoči proglašenja Crne Gore za kraljevinu a svečano je otvorena na dan francuske republike.
- Prestiž u velelepnosti i raskošu cetinjskih diplomatskih predstavništva i potrebu za kvalitetnom preporukom i prezentacijom, Francuska je obezbijedila odabirom markantne lokacije i angažovanjem svjetski poznatog arhitekta Ogista Perea, koji se smatra pokretačem i osnivačem avangardnog pokreta u arhitekturi i umjetnosti uopšte. Locirano u Katunskoj, danas Njegoševoj ulici, u neposrednoj blizini nekadašnje Crnogorske banke, zbog svoje stilski čiste i jasne odrednice, arhitektonske, istorijske i ambijentalne vrijednosti, Francusko poslanstvo je možda najvrednije parče arhitekture ne samo na Cetinju već i u Crnoj Gori.
- Iako je atraktivnim rješenjem akcentirana čeona fasada – u vidu konveksnog ulaza nad kojim dominira balkon, maštovitošću i ljepotom izrade ni ostale ne zaostaju za njom. Pere traži različite boje i slaže ih po principu harmonije i kontrasta. U unutrašnjosti, očuvano je poluzavojno armirano stepenište i devet fino dizajniranih kamina.
- Vrijednost objekta, očituje se u njegovom istorijskom značenju, upotrijebljenom materijalu, arhitektonskom rješenju i likovnosti, gdje je, komponovanjem krovnih prozora i dimnjaka, obradom fasada sa smjelom kombinacijom materijala, grubog kamena u sokli, rustičnog betona i dekorativnih polihromnih keramičkih pločica, ovaj objekat prvi na Cetinju, izrazio jasne stilske odlike savremenog stila – secesije. Duž objekta i pripadajuće mu parcele, teče ogradni zid, kombinovan sa elementima od kovanog gvožđa. Svojom smjelo oblikovanom fasadom, prvom primjenom armiranog betona na Balkanu i čistotom stila, izdvaja se od ostalih reprezentativnih zdanja na Cetinju. U zgradi je Francusko diplomatsko predstavništvo bilo smješteno do 1916 godine, potom je bilo u funkciji raznih bankarskih institucija a danas je koristi C.N.B.

ENGLESKO POSLANSTVO

- Zvanični diplomatski odnosi između Knjaževine Crne Gore i Kraljevine Velike Britanije uspostavljeni su 1879. godine a trajali su do 1921. godine. Sve do 1912. godine Britansko poslanstvo je bilo smješteno u privatnoj kući.
- Začetak druge decenije XX vijeka, obilježila je izgradnja još jednog, historijski značajnog objekta, koji je za diplomatske potrebe Velike Britanije sagrađen 1912 god.

- Otkupljena parcela u blizini Lokande, na kojoj su se nalazile četiri kuće bivšeg njemačkog poslanika Baltacija, sa vanrednom mikrolokacijom – glavna ulica i centar obruča znamenitih zdanja (neposredna blizina Lokande), izrazila je interes i respekt prema Crnoj Gori.
- Za izradu projekta, Velika Britanija je angažovala engleskog arhitektu Hartija, koji je u duhu engleskog tradicionalizma, objekat “vidio” kao engleski ljetnikovac. Radovi su u potpunosti završeni 1914. godine. Jednostavna i mirna, spratna zgrada čija unutrašnjost nema nikakve dekorativne elemente, sa trijemom i karakterističnim niskim parapetnim zidom, sa ogradom od kovanog gvožđa, sprijeda kultivisanom zelenom površinom, prostranim vrtom i gradskim parkom u zaleđu, svojim izrazom, približila se cetinjskoj profanoj arhitekturi i uklopila u ambijent podlovcenskog pejzaža. Zgrada je služila u ove svrhe do 1915. godine. Vremenom je promijenila razne funkcije a danas je u njoj smještena Akademija muzičkih umjetnosti.

SRPSKO POSLANSTVO

- Zvanični diplomatski odnosi između Knjaževine Crne Gore i Kraljevine Srbije uspostavljeni su 15. aprila 1897. godine i trajali su do 1921. godine.
- Srpsko poslanstvo je prvobitno bilo smješteno u kući Jova Milinovića (Pipera), u Katunskoj ulici. Do preseljenja u kuću Gavra Vukovića došlo je 1907 godine, a 1909. godine tadašnje srpsko diplomatsko zastupništvo izdiže se na stepen poslanstva, useljava se u kuću preko puta kraljevog dvora, registrovanu kao vlasništvo srpskog kralja Petra Karađorđevića

- Kuća sagrađena 1883. godine, bila je svadbeni poklon knjaza Nikole njegovoj kćerki knjaginjici Zorki, ženi kralja Petra Karađorđevića. U istoj zgradi osoblje ostaje do njegovog zatvaranja, 1915 godine, pred ulazak austrougarske vojske u Cetinje. Radi se o jednostavnom pravougaonom objektu sa spratom i potkrovljem, tipičnoj cetinjskoj kući onog vremena. Danas je u ovoj zgradi smješten Etnografski muzej.

TURSKO POSLANSTVO

- Zvanični diplomatski odnosi između Knjaževine Crne Gore i Carevine Turske uspostavljeni su 1879. godine a trajali su do 1912. godine.
- S početka 80-tih godina XIX vijeka, sagrađena je kuća vojvode Maša Vrbice, u centru istorijskog jezgra Cetinja u blizini “BANOVINE” zgrade koju danas koristi Lokalna uprava Cetinja.
- Godine 1885, turski izaslanik Dževat-paša, piše knjazu Nikoli zamolnicu za otkup ove privatne kuće, a za potrebe turskog poslanstva. Odobreni otkup, označio je i početak sticanja prava vlasništva nad nepokretnostima u Crnoj Gori

- Dvije godine kasnije knjaz Nikola I dao je turskom poslanstvu na korišćenje baštu preko puta poslaničke kuće. Zgrada u kojoj je bilo smješteno Tursko poslanstvo popularno nazvana “Pašina kuća” do 1912. godine, je jednostavan objekat pravougaone osnove, na sprat i skromnog enterijera. Danas je u njoj smještena Akademija dramskih umjetnosti

POSLANSTVO BUGARSKE

- Zvanični diplomatski odnosi između Knjaževine Crne Gore i Kraljevine Bugarske uspostavljeni su 1896. godine a trajali su do 1913. godine.
- Početkom 1910. godine, uz dozvolu vlasnika, vojvode Iva Radonjića, bugarska vlada je za potrebe smještaja poslanstva adaptirala kuću lociranu u Dvorskoj ulici. Projekat adaptacije izradio je arhitekta Fernando Balako, koji je istovremeno bio angažovan na rekonstrukciji dvora knjaza Nikole I.
- Kao poslanstvo kuća je korišćena do 1913. godine a danas je u njoj ugostiteljski objekat “Gradska kafana”.

POSLANSTVO GRČKE

- Zvanični diplomatski odnosi između Knjaževine Crne Gore i Kraljevine Grčke uspostavljeni su 1881. godine a trajali su (sa prekidom od 1883 do 1896-iz finansijskih razloga) do 1918. godine.
- Za svoje diplomatsko poslanstvo Grčka je koristila zakupljene privatne kuće – prvo blizu Vojnog stana, zatim u glavnoj Katunskoj ulici, u ulici Ivana Crnojevića (kuća Vukmanovića) i na kraju kod Bolnice, pored puta za Podgoricu (Ivanbegova ulica). Kao jedini neutralni diplomata, grčki predstavnik je ostao na Cetinju i tokom 1916. godine.

POSLANSTVO NJEMAČKE

- Zvanični diplomatski odnosi između Knjaževine Crne Gore i Carevine Njemačke uspostavljeni su 1906. godine a trajali su do 10. avgusta 1914. godine. Nakon ženidbe prijestolonasljednika Danila njemačkom princezom Jutom Meklemburg, Knjaz Nikola je 17 maja 1905. godine stigao u Berlin i posjetio njemačkog cara Vilhelma. Poslije toga Njemačka otvara stalno diplomatsko predstavništvo na Cetinju.
- Nakon prodaje četiri kuće u blizini cetinjske Lokande (1912), sjedište njemačkog poslanstva smješteno je u privatnoj kući Jovana Pipera Milunovića u Katunskoj ulici. Kuća nije imala nikakvih arhitektonskih specifičnosti u odnosu na ostale cetinjske kuće. Sazidana je od kamena koji je kasnije malterisan a ima prizemlje, sprat i mansardno potkrovlje.
- Kuća je danas stambeni objekat.

POSLANSTVO SAD-A

- Oktobra mjeseca 1905. godine, pri crnogorskom Dvoru za izvanrednog poslanika i opunomoćenog ministra S.A.D imenovan je John B. Jackson, američki diplomatski zastupnik u Grčkoj. Njega je knjaz Nikola primio u audijenciju 30. oktobra 1905. godine i tako je počelo uspostavljanje zvaničnih diplomatskih odnosa između S.A.D i Crne Gore.
- Kad je proljeća 1916. godine sjedište crnogorskog Dvora i Vlade prenešeno u Nej na Seni kod Pariza, zbog objektivnih okolnosti i problema sa kojima su se suočavali crnogorski zvanični organi u emigraciji, odnosi između Crne Gore i S.A.D održavali su se, u to vrijeme, preko američkog ambasadora u Parizu u Francuskoj William Graves Sharp-a. Preko Američke ambasade u Parizu su upućivani memorandumi, predstavke, zahtjevi, note, protesti itd, a isto tako posredstvom nje su crnogorski Dvor i Vlada primali odgovore i druga zvanična akta iz Vašingtona sa kojim su ostvarivali komunikaciju i korespondenciju.
- Vlada S.A.D je donijela odluku 21. januara 1921. godine, da ne priznaje više crnogorske diplomatske i konzularne predstavnike države Crne Gore jer je ona bila prisajedinjena Srbiji.
- Sjedište američkog poslanstva nalazilo se u Grand hotelu. U njemu je stanovao sekretar poslanstva, dok je izvanredni poslanik i opunomoćeni ministar boravio u Atini i bio diplomatski predstavnik za obje

BELGIJSKI KONZULAT

- Zvanični odnosi Kraljevine Crnealjevine Belgije uspostavljeni su 1910 godine (kada je CG proglašena za kraljevinu) a trajali su do 1914. godine. To su najkasnije uspostavljeno diplomatsko predstavništvo na Cetinju. Belgijski kralj Albert je na predlog svog ministra spoljnih poslova, naimenovao Vuka Jeftovog Vuletića, poznatog cetinjskog trgovca, za vicekonzula Kraljevine Belgije na Cetinju.
- Za potrebe smještaja vicekonzulata, prvi i jedini predstavnik Belgije, cetinjski trgovac i hotelijer Vuko Vuletić, koristio je svoju kuću u Dvorskoj ulici.
- Danas ovu kuću koriste nasljednici porodice Vuka Vuletića.

CETINSKI MUZEJI

- Cetinje s pravom nosi naziv “Grad muzej”. Na svakom koraku vas dočekuje prošlost koja traje kroz sačuvano historijsko nasljeđe. Smještene u značajna spomenična zdanja, muzejske postavke su udahnule trajni život objektima koji su sami po sebi spomenici kulture par excellence.
- Začetak muzeja seže u srednji vijek. Crnojevići prvi sakupljaju stari knjižni fond i crkvene obredne predmete. Od kraja XVIII vijeka, kada se intenziviraju borbe sa Turcima, u ove zbirke počinju da pristižu i ratni trofeji. Dragocjenosti se sele u novo zdanje, Njegoševu Biljardu. Poslije crnogorsko-turskih ratova 1876-78. godine zbirka u Biljardi prerasta u muzej ratnih trofeja i stavljena je pod nadležnost Ministarstva vojnog.
- Savremena muzeološka postavka, sačinjena od materijala koji se čuvao u vladarskoj rezidenciji, formira se u zgradi Zetskog doma. Donosi se Zakon o Knjaževskoj crnogorskoj biblioteci muzeju 1986. godine.
- Austrijski okupator u Prvom svjetskom ratu nanio je ogromnu štetu crnogorskom kulturnom nasljeđu. Od preostalog materijala formiran je Državni muzej 1926. godine, u dvorcu kralja Nikole.

NARODNI MUZEJ CRNE GORE

- Danas je kompleksna cjelina u čiji sastav ulazi pet organizacionih jedinica: Umjetnički muzej, Istorijski muzej, Etnografski muzej, Njegošev muzej „Biljarda“ i Muzej Kralja Nikole i baštini predmete od izuzetne vrijednosti i velikog značaja za istoriju naše države, kao i svjedočanstvo njene multietičnosti i multikulturalnosti. Pored predmeta primijenjene umjetnosti, Muzej u svojim fondovima čuva i značajna djela likovnih umjetnika.

UMJETNICKI MUZEJ

- Smješten u zgradi Vladinog doma broji oko 2316 eksponata i trenutno predstavlja najznačajniji fond likovne umjetnosti Crne Gore,
- podijeljen u pet zbirki: Zbirka umjetnosti južnoslovenskih zemalja, zbirka Crnogorske umjetnosti, zbirka Milice Sarić Vukmanović, zbirka Likovni umjetnici Jugoslavije Njegošu i zbirka ikona.
- U Plavoj kapeli, posebnom odjeljku muzeja, izložena je jedna od najznačajnijih hrišćanskih relikvija-ikona Bogorodice Filermose. Prvi pomen ikone vezuje se za red Jovanovaca i ostrvo Rodos, gdje se smatralo da ikona ima čudotvornu moć. Po predanju ona je nastala u Jerusalimu, a njen autor je sam jevanđelist Luka. Njeno putešestvije je opisano u tekstu gdje se govori o Cetinjskom manastiru.
- Danas je aktuelna ideja da se te tri relikvije koje su vjekovima bile zajedno ponovo “sastave” i zajedno izlože u posebnom za te svrhe napravljenom objektu kako bi se utrostručilo njihovo čudotvorno djejestvo...

ISTORIJSKI MUZEJ

- Smješten u prizemlju zgrade Vladinog doma, posjeduje oko 1430 eksponata koji su svrstani u slijedeće zbirke:
- Arheološka zbirka, koja posjeduje najstariji arheološki materijal sa nalazima iz Duklje, Budve i drugih značajnih lokaliteta sa područja Crne Gore;
- Zbirka fotografija koja registruje važne događaje i ličnosti iz naše istorije;
- Zbirka oružja koja posjeduje primjerke iz svih turskih radionica oružja;
- Zbirka zastava – trofejne zastave crnogorsko – turskih sukoba imaju posebnu vrijednost. U današnjoj muzejskoj zbirci, jednoj od najbogatijoj te vrsta u Evropi, čuvaju se 44 turske zastave.
- Centralna izložba, kao i organizacija muzeja oslanja se na šest odjeljenja koja prate periode od predslovenskog do perioda Crne Gore u zajednici jugoslovenskih naroda.

NJEGOŠEV MUZEJ - BILJARDA

- Prilikom proslave stogodišnjice Njegoševe smrti, 1951 godine, u restauriranoj Biljardi otvoren je Memorijalni muzej, koji posjeduje bogatu zbirku od oko 140 eksponata.
- Jedan od najdragocjenijih dokumenata u ovom prostoru je testament Petra II Petrovića Njegoša a posebno mjesto zauzima Njegoševo najznačajnije djelo,
- Gorski vijenac, preko svih izdanja iz prošlog vijeka, prevoda na strane jezike, originalnih pisama i bilježaka

MUZEJ KRALJA NIKOLE

- Državni muzej osnovan je 1926 godine, u Dvoru Kralja Nikole. Predstavlja memorijal kralja Nikole, sa akcentom na dvor kao političku instituciju nastalu na određenom stupnju državnog razvitka. Značajan dio stalne postavke čine prostori sa autentičnim sadržajem.
- Ovakva organizacija muzeja omogućava da se nasluti atmosfera na dvoru najmanje evropske metropole sa početka XX vijeka. Pored autentične dekoracije, cijelom prostoru pečat daje i bogata kolekcija umjetničkih slika uglavnom portreta dinastije Petrovića. Muzej posjeduje oko 140.000 predmeta a godišnje ga posjeti oko 120 – 150000 turista

ETNOGRAFSKI MUZEJ

- Smješten u zgradi bivšeg Srpskog poslanstva, posjeduje vanredno bogate i značajne zbirke sa oko 4250 predmeta, koje ilustruju način privređivanja, kulturu stanovanja, tekstilne radinosti i druge elemente materijalne i duhovne kulture stanovnika Crne Gore.
- Kao sastavni dio Etnografskog muzeja, u dvorištu Biljarde, nalazi se stakleni paviljon u kojem je smještena Reljefna karta Crne Gore u razmjeri 1:10000 po površini i 1:5000 po visini. Za vrijeme Prvog svjetskog rata 1916/17 izradili su ga austrijski oficiri radi bolje kontrole okupiranog područja.
- U njegovoj izradi je učestvovao i crnogorski vajar Marko Brežanin. Nakon zemljotresa 1979. godine po projektu dipl. arh. Dragoslava Mijuškovića, rekonstruisan je tako da njegov spolajšašnji izgled s pravom naglašava da on ne pripada Njegoševoj rezidenciji Biljardi.
- Prelijepa tematska izložba autora g-đe Tatjane Rajković - "Od niti do tkanine", koja je postavljena u prostoru ovog muzeja, posvećena je razvoju tradicionalne obrade tekstila u Crnoj Gori.

CENTRALNA BIBLIOTEKA DJURDJE CRNOJEVIĆ

- Broji imponantan fond od 1.500.000 bibliotečkih jedinica, nalazi se na vrhu piramide bibliotečko-informacionog sistema Crne Gore, što je stavlja u rang evropskih nacionalnih biblioteka . ČNB „Đurđe Crnojević” prethodile su Njegoševa biblioteka (1838-1893), koja je u vrijeme formiranja brojila 500 knjiga, Državna (1893-1916) i Nacionalna biblioteka Crne Gore (od 1946.) Centralna narodna biblioteka Crne Gore “Đurđe Crnojević”, smještena je u zgradama bivšeg Italijanskog i Francuskog poslanstva, u prostoru od 12.500 m² , sa ukupno zaposlenih 77 radnika. Fond je strukturiran u bibliotečke kolekcije (zbirke): osnovni fond, fond montenegrine, fond stare rijetke knjige, fond periodike, rukopisnu zbirku, kartografsko-geografsku zbirku, zbirku muzikalija, likovno-grafičku zbirku i zbirku sitnog i dokumentacionog materijala.
- Trenutno se po programu COBISS stručno obrađuje tekući priliv crnogorske knjige i periodike.
- Kao, nacionalna i depozitna biblioteka, popunjavanje svojih fondova obavlja konkretnim vidovima nabavke: obaveznom primjerkom; razmjenom; kupovinom i poklonima, a kao nacionalna biblioteka Crne Gore, obavlja i funkciju matične službe.

DRŽAVNI ARHIV

- Arhivska dokumenta su brižljivo čuvana još na dvoru Crnojevića. U ugovoru između Ivana Crnojevića i Venecije 1482. godine, unesen je podatak da se jedan primjerak dokumenta čuva „u njegovu kancelariju na Cetinje“.
- Na Cetinju se čuva značajna arhivska građa, smještena u Državnom arhivu Crne Gore, Arhivskom odjeljenju Cetinje, Arhivu Mitropolije crnogorsko-primorske,
- Arhivsko-bibliotečkom odjeljenju Narodnog muzeja Crne Gore i Centralnoj narodnoj biblioteci „Đurđe Crnojević“.
- U Državnom arhivu Crne Gore na Cetinju, u zgradi koja se nalazi u blizini Biljarde i Dvora kralja Nikole, čuva se 436 arhivskih fondova i zbirki. Najstariji dokument je iz 1539.godine.

- Ruralna naselja u Nacionalnom parku Skadarsko jezero su Vranjina, Godinje, Virpazar, Dodoši Žabljak i Rijeka Crnojevića. Od manastira tu su Beška, Kom, Moračnik i Starčeva Gorica a od utvrđenja tu su Ostros, Grmožur, Lesendro i Tophala. Ostrvo Grmožur je takozvani crnogorski Goli otok. Na njemu se nalazio zatvor u koji je Nikola I slao neposlušne političke protivnike na prevaspitanje

RIJEKA CRNOJEVIĆA

- Na 15 km od Cetinja, utonula u zelenilo, smještena je živopisna varošica Rijeka Crnojevića.
- Na obližnjem brdu Obod nalazila se srednjovjekovna prestonica Crnojevića, po kojima su rijeka i mjesto dobili ime. Sve do 1878. godine sva međunarodna trgovina obavljala se preko Skadarskog jezera i rijekom Bojanom prema moru.

- Zbog toga je ova varoš bila najvažniji crnogorski trgovački i zanatski centar. U njoj su i sveti Petar i kralj Nikola imali svoje kuće-ljetnikovce. Knjz Danilo je 1855. godine podigao most od kamena, sa dva polukružna luka, koji svojom elegancijom dominira čitavim naseljem i skladno se uklapa u prirodni ambijent.
- Danas je Rijeka Crnojevića omiljena destinacija izletnika koji da otkriju sakrivene kutke Crne Gore u kojima se još može osjetiti duh prošlih vremena